

UTOPIJA I PROSTORI ASIMULACIJE

UTOPIA AND SPACES OF ASIMULATION

Miloš Rajović, Dragana Konstantinović, Slobodan Jović, *Fakultet tehničkih nauka, Novi Sad*

Oblast – ARHITEKTURA

Kratak sadržaj – Rad je koncipiran u vidu teorijske platforme i projektantskog odgovora na tu platformu. Rad se bavi temom utopije i veze između utopije i arhitekture. Značaj utopije i distopije je u kritici jednog društva, sa bitnom razlikom što distopija veliča negativne karakteristike jednog društva i vremena dok utopija nudi alternativu kao moguće rešenje kojem treba težiti ili koje bar treba da postoji, kao određeni ideal. Kritiku savremenog društva predstavio sam pod pojmom Simulacija, oslanjajući se pri tom na rad francuskog mislioca Žana Bodrijara. Kao odgovor na Simulaciju ističem proces Asimulacije koji za cilj ima promenu društva kroz revoluciju svesti.

Gljučne reči: Utopija, Jean Baudrillard, simulacija, asimulacija, asimulator, prostori asimulacije

Abstract – The paper is conceptualised in the form of a theoretical platform and an architectural response to that platform. It deals with the topic of utopia and the connection between utopia and architecture. The importance of utopia and dystopia is in the critique of a society, with the important difference being that dystopia magnifies the negative characteristics of a society and time, while utopia offers an alternative as a possible solution to be pursued, or at least envisioned, as a certain ideal. I have presented the critique of modern society under the concept of Simulation, relying on the work of the French thinker Jean Baudrillard. In response to Simulation, I emphasize the process of Asimulation, which aims to change society through the revolution of consciousness.

Keywords: Utopia, Jean Baudrillard, simulation, asimulation, asimulator, asimulation spaces

1. UVOD

Utopija je pojam koji obuhvata sve zamisli idealnog uređenja jednog društva. Postoje mnogobrojni aspekti sa kojih se može posmatrati i analizirati jedno društvo kao što su istorijski, ekonomski, privredni, vojni, demografski, politički, kulturni, naučni aspekt...

Postoje i termini kao što su duh mesta (genius loci) i duh vremena (zeitgeist) koji teže da predstavljaju ono što je glavna odlika, bitna karakteristika jednog prostora i vremena.

NAPOMENA:

Ovaj rad proistekao je iz master rada čiji mentor je bila dr Dragana Konstantinović, vanr. prof.

Iako je težište arhitekture na prostoru, ona gaji interdisciplinarni pristup, oslanjajući se kako na nabrojane, tako i na druge naučne grane i oblasti.

Opisujući jedno društvo, mogu se uočiti i pozitivne i negativne karakteristike.

Danas se češće govori o distopičnim svetovima (distopijama – negativna utopija), čime se naglašavaju i akcentuju problemi u društvu i njegove negativne strane. Značaj utopije ili distopije je u kritici jednog društva. Utopija, u čijoj suštini je dakle kritički osvrt na društvo i njegove vrednosti, poslužila mi je kao teorijska platforma, kontekstualno polazište za projektantski odgovor koji dotiče pitanja prostora i arhitekture. Problemski okvir rada predstavljen je pod pojmom Simulacija. Svoj stav izneo sam pod uticajem misli čuvenog francuskog kritičara Žana Bodrijara (*Jean Baudrillard*) i njegovih dela. Kao odgovor na Simulaciju, stvaram termin *Asimulacija*, koji se pojavljuje u vidu novog revolucionarnog otkrića pod imenom *asimulator*.

Korenita promena društva desiće se korenitom promenom svesti, odnosno korenitom promenom načina razmišljanja i funkcionisanja. Prelomna tačka je pronalazak patenta nazvanog *asimulator*. Prostor dobija nove attribute i postaje glavni posrednik (polje) sprovođenja jednog naučnog otkrića i začetka novog društvenog poretka.

2. UTOPIJA

Pojam utopija datira još iz 1516. godine, nakon dela engleskog državnika, političkog filozofa i humaniste Tomasa Mora, koje govori o zamišljenoj, idealnoj državi i njenom uređenju. U vreme vladavine Henrija VII, Mor je bio poslanik u engleskom parlamentu i diplomata, a za vreme vladavina Henrija VIII postao lord kancelar.

Kapitalno delo Tomasa Mora, "*De optimo statu republicae deque nova insula Utopia*", u svetu je poznatije pod kraćim nazivom "*Utopija*". U svom delu, Tomas Mor daje kritički prikaz društvenih odnosa iz svog vremena i ukazuje na patnje i stradanja siromašnog stanovništva u Engleskoj. On smatra da je koren svih društvenih zala u privatnoj svojini, te da u državama u kojima je prisutna privatna svojina i u kojima je novac merilo svih stvari, ne može postojati pravda i napredak. U ovakvim državnim oblicima organizacije društva vidi samo zaveru bogatih koji se brinu samo za svoju udobnost pod okriljem i u ime zajednice, koji izmišljaju sva moguća sredstva ne samo da očuvaju bez opasnosti dobra što su ih stekli nepošteno, već i da iskorišćavaju snagu i trud siromašnih po najnižoj ceni.

Termin „*utopija*“ je prerastao okvire knjige i postao univerzalan pojam za sve zamisli koje istražuju

mogućnosti idealnog rešenja organizacije države, grada, odnosa među ljudima.

Termin je i dalje u upotrebi i odnosi se na mesto koje ne postoji, idealizovano mesto. Njegov veliki doprinos je u kritičkom stavu prema postojećem društvenom poretku i težnja ka stvaranju novog, boljeg i funkcionalnijeg sistema.

Pojam se ustalio i doveo do različitih eksperimenata u istoriji društva, težeći stalno za nedosanjanim snom, poboljšanjem društva, velikim promenama društva, ako ne radikalnim promenama onda čineći sve da makar njegove mane budu manje vidljive. Razlog zbog koga nastaju utopije jeste nezadovoljstvo stanjem društva, a samim tim pružaju i osnovu da se to društvo i kritikuje.

Pored Tomasa Mora tematikom utopije bavili su se i mnogi drugi među kojima su najznačajniji Platon, Tommaso Campanella; Mablej, Cabet i Moreli su najznačajniji utopisti u 18. veku; Robert Owen, Charles Fourier i Saint-Simon svrstani su u utopijske socijaliste od strane Karl Marxa i Friedrich Engelsa.

Utopijski socijalizam je bio spontani niz političkih i društvenih ideja sredine 19. veka, koje su se javile pojavom industrijske revolucije i ranog kapitalizma. Socijal-utopistička učenja su značajno doprinela razvoju društvene misli.

3. AHITEKTURA I UTOPIJA

Koncept utopije je bio i jeste veoma uticajan u oblasti arhitekture. Arhitektura kao sredstvo sprovođenja utopističke ideje, možda je jedan od najopipljivijih vidova konkretizacije rešenja problema. Kroz traženje najboljeg mogućeg rešenja fizičkog uređenja grada, konkretizuje se i uređenje društvenih odnosa, kao i kolektivne svesti. U osnovi formiranja Modernog pokreta bilo je uverenje arhitekata da njihove zgrade mogu pomoći u rešavanju svetskih problema.

Upotrebom novih materijala, poput stakla, gvožđa i čelika, koji su dostupni u industrijskoj revoluciji, arhitekta Modernizma su zamišljale potpuno nove gradove, koji su podržavali utopijske ideale i bili su lišeni korumpiranih buržoaskih osećanja, često okrivljenih za mnoge dileme društva.

Neke utopijske vizije su se oslanjale na novu tehnologiju, druge na otvorene, netaknute pejzaže; neke su zasnovane na novom društvenom poretku, ali svi su bili ujedinjeni pod radikalno avangardnom i najsavremenijom arhitekturom. Iako su ove vizije počivale na uverenju da ideje jedne osobe mogu promeniti celo društvo, planovi svakog arhitekta su divni u svojim eksperimentalnim naporima.

Muzej jevreja u Berlinu je projekat Daniela Libeskinda koji u sebi nosi utopističku dimenziju (Slika 1). Tri su osnovne ideje koje su poslužile kao temelj za ovaj projekat:

1. Nemogućnost da se razume istorija Berlina bez razumevanja ogromnog intelektualnog, ekonomskog i kulturološkog doprinosa od strane jevrejskih građana;
2. Neophodnost da se integriše značaj Holokausta, i fizički i duhovno, u svest i memoriju grada Berlina;
3. Jedino kroz priznanje i inkorporaciju brisanja i praznine života Berlinskih jevreja mogu Berlin i Evropa imati humanu budućnost [1].

Slika 1. "The Jewish Museum Berlin", Daniel Libeskind, 1989-1999.

Šta može biti više utopijsko nego ideja da jedna zgrada sa svim svojim artefaktima može predstavljati mogućnost ili biti dokaz kontinuiteta života Jevreja u Berlinu, ili u Nemačkoj uopšte. Iako svedoči o izuzetno teškim periodima, projekat je optimističan i insistira na kontinuitetu; jako krhkom i isprekidanom, ali ipak kontinuitetu. Ono što zanima Libeskinda jeste kako je zgrada zapravo doživljena; njegov pristup počiva na individualnom doživljaju korisnika prostora. U programu je jasno naglašena etička dubina projektantskog odgovora. Arhitektura je specifična vrsta komunikacije, koja iako simbolična u karakteru, najsnažnija je kada se njeno poimanje otkrije kroz direktno iskustvo. Ovde je arhitektura kreirana kroz neizbežno sadejstvo zgrade kao objekta čiste umetnosti (forme) i socijalne dimenzije.

4. SIMULACIJA – KRITIKA SAVREMENOG DRUŠTVA

Problemski okvir može biti predstavljen kroz kritiku savremenog društva i sistema vrednosti koje se plasiraju. Ako bih koristio jedan pojam da što kraće i konciznije okarakterišem savremeno društvo, taj pojam bi bio **simulacija**. Pri tome oslanjam se na rad francuskog mislioca Žana Bodrijara. Žan Bodrijar je jedan od najuticajnijih savremenih teoretičara i veoma plodan pisac, koji je svojom oštrom kritikom savremenog društva, kulture i misli, kombinujući filozofiju i socijalnu teoriju na jedan provokativan i originalan način, komentarisao ključne događaje i fenomene epohe. Bodrijar, na samom početku svojeg najznačajnijeg dela „Simulakrumi i simulacija“, postavlja odnose između znaka, reprezentacije i simulacije u tezi o četiri faze znaka ili slike:

- Ona je odraz duboke realnosti
- Ona maskira i izvitoperava duboku realnost
- Ona prikriva odsustvo duboke realnosti
- Ona nema veze s bilo kakvom realnošću: ona je čist sopstveni simulakrum [2]

Prelaz sa znakova koji nešto prikrivaju na znakove koji kriju da nema ničega označava odlučan zaokret. Oni prvi upućuju na jednu teoriju istine i tajne (u koju još spada i ideologija). Oni drugi inauguriraju eru simulakruma i simulacije.

Bodrijar razlikuje postmoderna društva od modernih i premodernih, a kao glavnu odliku novog društvenog

poretka naglašava simulaciju. Ona se javlja u vidu znakova, slika, kodova, modela koji formiraju privid realnosti. Zapravo, uvlače pojedinca u različite oblike simulirane realnosti.

U svom kritičkom stavu, pod pojmom simulacija podrazumevam sve oblike i pojave u svim oblastima ljudskog delovanja koji na negativan način konstruišu današnjicu. Višeslojnost problemskog okvira ogleda se u činjenici da se simulacija javlja na svim nivoima i oblastima društvenog sistema. Ona je sveprisutna. Javlja u oblasti politike, ekonomije, sociologije, obrazovanja, kulture, koje od perioda postmoderne gube jasne granice svojih disciplina, koje se urušavaju jedna u drugu, stvarajući danas tako jednu sveopštu konfuziju koju možemo označiti kao simulacija. Javlja se u svim vidovima komunikacije i svakodnevnog života. Javlja se kako na posebnom i pojedinačnom planu, kao što je rad pojedinih institucija i ustanova, tako i na opštem i globalnom planu.

5. ASIMULACIJA – PRODUBLJENA REALNOST

Koncept projektnog rešenja je prelaz sa znakova koji kriju da nema ničega na znakove koji nešto prikrivaju. Taj proces se naziva asimulacija, i ima za cilj ponovno uspostavljanje vrednosnih sistema razotkrivanjem svakog vida simulacije, lažnog, izvitoperenog, maskiranog... To je ideja ponovnog uspostavljanja referenci. Znaci su u funkciji veštine predstavljanja, dok ono što ti znaci prikrivaju ili o čemu jasno svedoče jeste vrednost. Ideja projekta koji predstavlja odgovor na ovu teorijsku platformu, razrađena je kroz kontekst postapokaliptičnog karaktera.

5.1. Asimulator

Godina je 2050. I dalje je u toku proces tranzicije i stvaranje novog društvenog poretka. Nuklearni rat, poznatiji kao Treći svetski rat, koji je svet pretrpeo je najvećih razmera u istoriji čovečanstva.

Nakon primirja i završetka rata, naučnici i stručnjaci iz različitih sfera interesovanja došli su do ideje o novom početku koji je zamišljen kroz primenu najnovijeg otkrića nazvanog **asimulator**. On omogućava uvid u najsuptilnije delove ljudskog uma. Patent pomoću kojeg ljudska misao može biti zabeležena, zapamćena, predstavljena... I ne samo misao, već se nadgleda celokupni rad ljudskog organizma, sa svim sećanjima, emocijama, osećajima i osetima koje čovek može doživeti. Ovaj trenutak predstavlja revolucionarni preokret u istoriji čovečanstva i nagoveštava jednu novu eru, eru asimulacije.

5.2. Prostori asimulacije

Asimulacija u velikoj meri utiče na arhitekturu, koja počinje da doživljava transformaciju. Kako asimulator svoje delovanje ispoljava u prostoru najčešće u vidu holograma, sam prostor dobija neke nove dimenzije i osobine.

Jedna od tih osobina jeste promenljivost. Prostor dobija mogućnost da se menja na više načina. Menja se hologramskom projekcijom, gde sve što možemo zamisliti može dobiti adekvatnu, ali ipak ograničenu projekciju u prostoru. Na taj način, dobijamo dopunjeni, implementirani prostor. Hologramske projekcije, u

zavisnosti od kreativnosti, možemo menjati kako želimo i koliko želimo, menjajući na taj način implementirane delove prostora, a samim tim i karakter prostora kao celine. Drugi način na koji se menja prostor jeste mogućnost transformacije onog fičkog, materijalnog, postojanog dela prostora. Naime, proizveden je novi materijal od koga se izrađuju arhitektonski elementi. Taj materijal menja oblik, pametan je, osećajan i interaktivan. Pokreće ga softver i namenjen je povezivanju sa asimulatorom, ali može funkcionisati i nezavisno od njega. Izgrađen je kao organ ili tkivo od sitnih ćelija, piksela koje su kontrolisane od strane softvera ili asimulatora. Tako jedan zid može menjati debljinu, površinu, teksturu, boju, formu, menjajući celokupnu svoju arhitekturu. Ovakav prostor je interaktivan prostor. Kao osetljivi organizam on se menja i prilagođava korisniku.

U ambijentima predviđenim za sadejstvo korisnika i arhitektonskih elemenata, arhitektura postaje arhitektura relacija. U središtu ovakvih ambijenata je čovek. Relacija je kako na odnosu čovek prema čoveku, tako i na odnosu čovek – prostor. Jezik arhitekture je u ovom slučaju jako specifičan i zavisi delom od softverskog programiranja koje kreira arhitekta prilikom svaranja prostora, ili ambijenta, a delom od strane korisnika, njegovih utisaka, sećanja, razmišljanja i doživljaja.

Ono što može obogatiti ovaj prostor jeste bogatstvo unutrašnjeg sveta korisnika. U ovakvom prostoru celokupni unutrašnji svet, koji se pri tom ne može sakriti, dobija svoju prostornu manifestaciju. Granica unutrašnjeg i spoljašnjeg se u ovom slučaju briše kao i granica intime. Nova dimenzija prostora koja ovde nastaje jeste dimenzija svesti. Ona oživljava prostor, transformiše ga, kreira... U toj sinergiji prostora i svesti koja posredstvom asimulatora dopunjuje postojeću realnost, nastaje jedna nova realnost – produbljena realnost. Dimenzija vremena je u ovakvoj realnosti naglašena.

Uloga koju nosi arhitektura je adekvatna platforma na kojoj dolazi do promene svesti. Promenom svesti menjaju se i međuljudski odnosi. Promenom interakcije i komunikacije menjaju se društveni odnosi. Društveni odnosi postaju društveni samo u onoj meri u kojoj postoji prostorni aspekt, takođe ističući da se upravo društveni odnosi projektuju u prostor, upisuju u prostor, istovremeno ga proizvodeći [3].

5.3. Centar za asimulaciju

Projektantski odgovor na teorijsku platformu koncipiran je u vidu Centra za asimulaciju. To je objekat čije je težište na procesu asimulacije. Kao što asimulator vodi jednom procesu introspekcije i samospoznaje, tako je i Centar zamišljen kao kontinuitet, proces koji za krajnji cilj ima ponovno uspostavljanje referenci, preispitivanje ličnih vrednosnih sistema, razotkrivanje svega lažnog, zamaskiranog, izvitoperenog, osveščivanje nesvesnog i otkrivanje mehanizama po kojima funkcioniše jedna individua. Možemo reći da je to proces početka menjanja svesti. Proces je ostvaren kroz jedan tok, kontinuitet u obliku spirale koja se širi kako se čovek penje. Spirala je rampa odnosno način na koji se savladava vertikalna barijera (Slika 2). Uspon simboliše postepen proces penjanja i ostvarivanja određenih vrednosti. Vertikala je

težnja ka višim vrednostima - moralna vertikala. Spirala se širi prema vrhu i suprotna je piramidalnoj strukturi koja simboliše totalitarne režime. Gledajući formu možemo izdvojiti dva segmenta. Prvi je zatvoren i orijentisan na unutrašnjost. On je u vidu cevi, tunela. Drugi segment otvara prostor i ka horizontu, dakle ka spoljašnjosti kao i unutrašnjosti.

Slika 2. Centar za asimulaciju

Prvi segment simboliše fazu u društvu pre pojave asimulacija i njegovog uticaja. Ulazi se u jedan izložbeni prostor koji, kako se čovek kreće u njemu, polako gubi svoje obrise i nestaje dok se postepeno javlja tunel. Stranice tog prostora su lažne, privid, ispod čega se kriju zidovi cevi, tunela, klizavi, mračni; podsećaju na kanalizaciju. Taj prostor je realan i on je simbol masovne kulture, koja se sreće svakodnevno. Kada se savlada i taj uspon onda dolazimo do vrata koja simbolišu prelaz u nove prostore. To je pojava asimulacija. Ulazi se u jednu prostoriju za asimulaciju.

Slika 3. Prostor asimulacije

Ta prostorija je kao živi organizam. Zidovi, pod i plafon su sastavljeni od mobilnih pametnih elemata koji se međusobno kombinuju u stvaranju specifičnog ambijenta (Slika 3). Oni su vođeni programom koji je povezan sa asimulacijama koji u tu prostoriju ulaze i kao jedno magnetno polje hvataju ljudske impulse i reaguju na njih prostorno i vizuelno. Ovaj prostor je inicijalni u drugom segmentu, koji se sastoji još iz niza pojedinačnih prostorija za asimulaciju, kao i izložbenih segmenata za interakciju i socijalizaciju.

Zamišljeno je da se ulazi zajedničku prostoriju za asimulaciju, gde je potrebno da se pronade par sa kojim stupamo u interakciju i sa kojim nastavljamo proces. Potom se ulazi u pojedinačnu prostoriju za asimulaciju koja takođe reaguje na asimulatore, samo što je ovde interakcija svedena na dva objekta. Potom, osoba nastavlja dalje i ulazi u prostoriju sa obučanim administratorom koji pomaže da se utisci iz predhodnih

segmenata oblikuju i on vodi pojedinca kroz izvestan *produbljeni proces*. Osoba potom radi na svojim vrednostima koje planira da prezentuje u slobodnom izložbenom delu prostora.

Osobama je data sloboda izbora: ukoliko žele, mogu nešto da prezentuju ili samo da slobodno koriste prostor kulturnog centra. Ceo proces je proces poniranja u sebe, introspekcije, spoznaje i samospoznaje, koji povlači za sobom pitanje identiteta i ličnih temeljnih vrednosti, kao i pitanje socijalizacije i odnosa prema drugima.

6. ZAKLJUČAK

Značaj rada je u kritičkom osvrtu na probleme savremenog društva, kao i u predlogu prevazilaženja istih kroz posebno projektovan arhitektonski prostor. Ideja jeste da se jednim ozbiljnim radom na sebi možemo menjati, bolje upoznavati i sebe i svet oko sebe i da trebamo težiti da se oslobodimo okova simulacije u kojoj se nalazimo. To je jedan težak i zahtevan proces, ali ako bi imali pomoć kao što je pruža jedan Centar za asimulaciju, taj proces bi započeo jedan potpuno novi pogled na sve što nas okružuje - započeo bi proces prave i istinske revolucije, a to je revolucija svesti. Jedino menjanjem sebe možemo promeniti svet oko sebe.

7. LITERATURA

- [1] Coleman, Nathaniel, *“Utopias and Architecture”*, Abingdon; New York, Routledge, 2005.
- [2] Bordijar, Žan, *“Simulakrumi i simulacija”*, Novi Sad, IP Svetovi, 1991.
- [3] Lefebvre, Henri, *“The production of space”*, Oxford, Blackwell, 1991.
- [4] Mumford, Lewis, *“The story of utopias”*, CreateSpace Independent Publishing Platform, June 8, 2012.

Kratka biografija:

Miloš Rajović, rođen je u Novom Pazaru 1990. god. Osnovne akademske studije završio je 2015. god na Fakultetu tehničkih nauka, studijski program Arhitektura na Državnom univerzitetu u Novom Pazaru. Student master studija FTN Novi Sad, smer Arhitektonsko i urbanističko projektovanje.

Dr Dragana Konstantinović je u zvanju vanrednog profesora Departmana za arhitekturu i urbanizam od 2019. godine. Predaje predmete iz oblasti arhitektonskog projektovanja, istorije i teorije. Aktivni je istraživač i projektant.

Slobodan Jović, dipl.inž.arh., zaposlen kao asistent na Departmanu za arhitekturu i urbanizam, Fakulteta tehničkih nauka, Univerziteta u Novom Sadu. Na istom fakultetu, 2011. Godine završio je osnovne akademske i master studije, a trenutno je student doktorskih studija.